

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Disp. III. De distinctione virtutum

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

Respondeo quod licet voluntas in exercendo A
actu iustitiæ, & reddendo unicuique quod suum
est, patiatur aliquam difficultatem ex passio-
nibus appetitûs sensitivi provenientem, hæc tamen
non est tota difficultas quam patitur in exerci-
tio illius actûs, sed simul cum difficultate illa
extrinseca, ex passionibus appetitûs proveren-
te, habet aliam sibi intrinsecam, petitam ex
excessu & improportione huiusmodi actûs, non
quantum ad speciem, sed quantum ad indivi-
duum; cum enim cuiuscumque voluntas sit ra-
dicata in hoc numero supposito, determinatur
per suam differentiam individualem ad bonum
proprij suppositi, subindeque ex majori &
vehementiori inclinatione, quam habet ad bo- B
num proprium, à prosecutione boni alieni retar-
datur: unde ad vincendam hanc difficultatem
ponitur in voluntate habitus iustitiæ. Cæterum
ad proprium bonum honestum voluntas nullam
patitur difficultatem intrinsecam, ortam ex ex-
cessu & improportione illius, cum tale bonum,
neque quantum ad speciem, neque quoad indivi-
duum vires ejus naturales excedat; sed tota
difficultas, quæ in huius boni prosecutione re-
peritur, ex intrinsecis impedimentis, & passio-
nibus immoderatis appetitûs sensitivi provenit;
unde ad facile & delectabiliter profequendum
tale bonum, nullus in voluntate debet poni ha-
bitus virtutis, sed sufficit ponere in appetitu
irascibili & concupiscibili virtutes fortitudinis
& temperantiæ, quibus immoderata illius pas-
siones cohibeantur, & temperentur.

44. Obijcies quartò: Humilitas versatur circa
bonum proprium; ponitur enim ad moderan-
dum affectum spei, & appetitum propriæ ex-
cellentiæ, ut docet D. Thomas 2. 2. qu. 161. art.
4. Sed humilitas residet in voluntate: Ergo in
voluntate ponitur virtus ad attingendum bonum
proprium honestum. Major patet, Minor pro-
batur. Idem est subiectum contrariorum: Sed
superbia humilitati contraria, est in voluntate,
ut docet S. Doctor 2. 2. qu. 162. art. 3. & patet
ex eo quod in Angelis prævaricatoribus, in qui-
bus non est appetitus sensitivus, superbia repe-
ritur: Ergo humilitas in voluntate, non verò in
appetitu sensitivo residet.

Respondeo duplicem dari humilitatem, unam
in voluntate, & aliam in appetitu sensitivo, so-
lamque hanc posteriorem, quæ est pars poten-
tialis temperantiæ, versari circa bonum pro-
prium, moderando affectum propriæ excellen-
tiæ absolute sumptæ, non curando de subordi-
natione ad alium; illam verò quæ residet in vo-
luntate, & est pars potentialis iustitiæ, respi-
cere bonum alienum, quia respicit propriam
excellentiæ, non absolute, sed ut subordinata
Deo, cum importet subjectionem hominis
ad Deum, ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 161. art.
1. ad 5. his verbis: *Humilitas secundum quod
est specialis virtus, præcipue respicit subjectionem
hominis ad Deum, propter quem etiam aliis hu-
miliando se subijcit.*

DISPV TATIO III.

De distinctione virtutum.

Ad quæst. 57. D. Thoma.

VARIÆ solent tradi divisiones virtutis
in communi: sed cæteris clarior & compen-
diosior ea est, quam S. Doctor hic
profecutur, quæ scilicet virtus in intellectu-
alem, moralem, & Theologicam distribuitur.
De virtutibus intellectualibus & moralibus bre-
viter hic agemus: de Theologicis verò specia-
lem tractatum instituemus infra, post tracta-
tum de justificatione impij, & merito iusti. Cui
alium brevem de quatuor virtutibus Cardinali-
bus, & vitiis eis oppositis, subnectemus.

ARTICVLVS PRIMVS.

De virtutibus intellectualibus.

VIRTUS intellectualis ea dicitur, quæ per-
ficit intellectum in ordine ad verum, sive
speculativum, sive practicum; soletque dividi
in quinque species, quæ vocantur intelligentia,
seu habitus primorum principiorum, sapientia,
scientia, ars, & prudentia. Ratio verò hu-
jus divisionis hæc est: Cum virtus intellectu-
alis perficiat intellectum in ordine ad verum,
tot esse debent virtutes intellectuales, quot
sunt habitus infallibiliter attingentes verum:
Sed habitus infallibiliter attingentes verum
sunt tantum quinque enumerati: Ergo illi so-
li sunt virtutes intellectuales. Major patet,
Minor probatur. Verum quod certò & infal-
libiliter ab intellectu attingi potest, vel est
universale, & consequenter necessarium, vel
singulare & contingens? Si universale, vel
est attingibile immediatè, vel absque medio,
& ex sola terminorum notitia, ut sunt prima
principia? & pro illis ponitur habitus primo-
rum principiorum. Vel est attingibile me-
diatè, & per proprias causas; quæ si fuerint
particulares, ponitur scientia; si verò cause
fuerint altissimæ & universalissimæ, ponitur
sapientia. Si autem tale verum fuerit singulare,
vel illud est factibile? & pro illo attingendo
ponitur ars: vel agibile? & ad illud attingen-
dum ponitur prudentia.

Præter has quinque virtutes intellectuales, 2.
dantur alij habitus seu dispositiones in intelle-
ctu, quæ non habent rationem virtutis; quia
non attingunt infallibiliter verum, ut sunt fi-
des humana, opinio, suspicio, dubium, soler-
tia, &c. Differere verò in particulari de prædi-
ctis quinque virtutibus intellectualibus, non
est huius loci, cum de his agatur in Philoso-
phia: unde hic solum varias illarum species
& divisiones expendemus.

Habitus ergo primorum principiorum divi-
ditur in intelligentiam, & synderesim. Illa at-
tingit prima principia speculativa, quæ deser-
viunt ad scientiarum acquisitionem: hæc verò
prima principia practica, quæ ad rectam ope-
rationem & morum directionem conducunt;

& ad ipsam reduci potest conscientia, quæ ex vi nominis dicit applicationem scientiæ vel cognitionis ad aliquid, unde propriè neque designat habitum, neque potentiam, sed actum ipsius synderesis.

4. **H**abitus sapientiæ in duas etiam species distribuitur, nimirum in divinam, quæ est Theologia, cuius objectum est ipsa causa altissima, scilicet Deus, ut cognoscibilis per revelationem mediatam; & in humanam, quæ est Metaphysica, quæ obtinuit etiam nomen sapientiæ, quia versatur circa prima rerum prædicata, ens, verum, bonum, &c. Deumque ut lumine naturali cognoscibilem contemplantur.

5. **S**cientia verò in tria præcipua genera dividitur, nimirum in scientiam abstrahentem à materia intelligibili; sub qua Metaphysica & Dialectica continentur: in scientiam abstrahentem à materia sensibili; sub qua sunt Arithmetica (cui subalternatur Musica) & Geometria (cui subalternatur Astrologia) Cosmographia, Geographia, Topographia, Hydrographia, Optica, & Machinativa: & demum in scientiam abstrahentem à materia singulari; sub qua continetur solum Physica, cui subalternatur Medicina.

6. **S**imiliter ars dividitur in servilem seu mechanicam, & liberalem; numeranturque sub unaquaque septem species, quæ hoc distico designantur.

Lingua, tropus, ratio, numerus, tonus, angulus, astra.

Rus, nemus, arma, rates, vulnera, lana, faber.

Primus versus complectitur septem liberales: nam *lingua* designat Grammaticam, *tropus* Rhetoricam, *ratio* Dialecticam, *numerus* Arithmeticam, *tonus* Musicam (sub qua videtur contineri Poëtica, cum omnibus suis speciebus, quamvis possit etiam reduci ad Rhetoricam) *angulus* Geometriam, & *astra* Astrologiam.

Secundus versus continet artes serviles: *rus* enim designat agriculturam, *nemus* artem venatoriam & piscatoriam, *arma* militarem, *rates* nauticam, *vulnera* chirurgicam, *barbitonforiam*, & *pharmacopoleam*, *lana* textoriam, *factoriam*, & *similes*, *faber* fabrillem, quæ comprehendit argentariam, deauratricem, ferrariam, carpentariam, sculptricem & huiusmodi.

De prudentia, & partibus ejus, variisque ejus speciebus, in tractatu de quatuor virtutibus Cardinalibus differemus.

ARTICVLVS II.

De virtutibus moralibus.

7. **P**RÆTER virtutes intellectuales, quæ resident in intellectu, dantur etiam morales, quæ subiectantur in voluntate, & in appetitu sensitivo, & dividi solent in virtutes operationum, & passionum, seu in eas quæ circa operationes, & circa passiones versantur: ut hinc appareat necessitatem omnium virtutum purè moralium non esse ex eodem fonte, sed earum aliquas necessarias esse propter operationes ipsas secundum se, etiam si nulla passio obstiteteret, cuiusmodi est iustitia, & annexæ ei virtutes secundariæ; quasdam verò, nempe temperantiam, & fortitudinem, eisque subiectas virtu-

tes, solum esse necessarias propter vincendas passiones contrarias, aut leniendam difficultatem ex illarum consortio vel immoderantia provenientem. Hæc duo membra sub aliis vocibus interdum proponuntur: nam virtutes quæ circa passiones occupantur, dicuntur virtutes ad se; nimirum quia domitis passionibus, homo in seipso optimè componitur; reddendo autem cuique suum (quod fit cum operationes ex virtute iustitiæ exercentur) benè erga alios afficitur.

Dividuntur etiam à Platonicis virtutes morales in politicas, purgativas, purgati animi, & exemplares: cuius divisionis meminit S. Thomas hîc qu. 61. artic. 5. Politicæ illæ sunt, quibus homo benè se habet in rebus humanis gerendis. Purgatoriæ, quæ animum purgant & ordinant ad contemplationem divinorum. Purgati animi, quæ animum totaliter purgant à terrenarum labe cupiditatum, ita ut ex abundantia contemplationis passiones non amplius sentiantur, quod est tantum Beatorum, vel aliquorum in hac vita perfectorum. Demum eadem virtutes exemplares dicuntur, prout inveniuntur in Deo, in quo est exemplar, & idea omnium virtutum quæ in nobis sunt, per imitationem enim divinæ iustitiæ sumus iusti, & per imitationem perfectionis divinæ, perfecti, juxta illud Matth. 5. *Estate perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est.*

C Hanc divisionem eleganter explicat Macrobius lib. 1. super somnium Scipionis cap. 3. ubi sic ait: *Exemplares virtutes illæ sunt quæ in ipsa divina mente consistunt, à quarum exemplo reliquæ omnes per ordinem desluunt. Nam si rerum aliarum, multò magis virtutum ideas esse in mente divina credendum est. Illic prudentia est mens ipsa divina: Temperantia, quod in se perpetuâ intentione conversâ est: Fortitudo, quod semper idem est, nec aliquando mutatur: Iustitia, quod perenni lege à sempiterna sui operis continuatione non deflectitur.*

De politicis, per quas boni viri Reipublicæ consulunt, ait: *quod politica prudentia est ad rationis normam quæ cogitat & agit universa dirigere, ac nihil præter rectum velle vel facere, humanisque actibus (tanquam diis arbiris) providere: fortitudinis est, animum supra periculi metum agere, nihilque nisi turpia timere, tolerare fortiter vel adversa, vel prospera; temperantia, nihil appetere penitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub jugum rationis cupiditatem domare; iustitia, servare unicuique quod suum est. Et mox: His virtutibus vir bonus primum sui atque inde Reipublicæ Rector efficitur, justè ac providè gubernans humana, divina non deserens.*

De purgatoriis, quas Philosophantium virtutes vocat, hæc scribit: *Prudentia est mundum istum, & omnia quæ mundo insunt, divinorum contemplatione despiciere, omnemque animæ cogitationem in sola divina dirigere: temperantia, omnia relinquere, in quantum natura patitur quæ corporis usus requirit; fortitudinis, non terreri animam, à corpore quodammodo, ductu Philosophiæ recedentem, nec altitudinem perfectæ ad superna ascensionis horrere: iustitia, ad unam sibi huius propostii consentire viam, unicuiusque virtutis obsequium.*

Demum de jam purgati ac deterfi animi virtutibus inquit, *quod prudentia est divina sola nosse.*

hac tanquam nihil sit aliud, inueniri; temperantia, terrenas cupiditates non reprimere, sed penitus obliuisci; fortitudinis, passiones ignorare, non vincere; iustitia, iura cum diuina mente sociari, ut seruet perpetuum cum ea sedus imitando.

9. Disputant verò Theologi, an hæc diuisio sit in diuersas species virtutis, vel solum in diuersos status ejsdem virtutis? Quæ difficultas non procedit de virtutibus exemplaribus: cum enim virtutes illæ non sint humanae, sed diuinæ, evidens est illas plusquam specie differre à nostris. Solum ergo quaritur de aliis tribus, quæ politicae, purgatoriae, & purgati animi dicuntur, an essentialiter differant, & diuidant genus virtutis, an solum accidentaliter, & penes diuersos status ejsdem virtutis?

10. Respondeo breuiter cum Caietano & aliis Thomistis, has tres virtutes, politicas, purgatorias, & purgati animi, non esse specie diuersas, sed diuersos status ejsdem virtutis, secundum diuersas perfectiones; sicut pueritia, adolescentia, & virilitas, non faciunt diuersos homines, sed diuersos status ejsdem hominis. Idem enim habitus qui initio sunt virtutes politicae, quia passiones ad medium rationis reducant (per quod homo fit animal perfectè politicum, & rectè disponitur ut bene se habeat in rebus humanis gerendis) proficiunt intantum ut passionum immoderantiam tollant, & tandem usque adeo ascendunt, ut animum omnino purgent à terrenis cupiditatibus, & passionum perturbationibus liberent.

11. Confirmatur: Omnes virtutes morales, quas habemus in via, post resurrectionem remanebunt in patria eadem specie, & aliquando eadem numero: Sed in patria omnes sunt purgati animi, in via autem ut plurimum politicae, vel ad summum purgatoriae: Igitur hæc diuisio est in diuersos status accidentales virtutis. Nec obstat quòd habeant diuersos actus: illi enim non differunt essentialiter, sed tantum accidentaliter, quia semper producuntur sub eadem ratione formali unius & ejsdem virtutis.

12. Solet etiam diuidi virtus moralis in heroicam & communem, seu vulgarem. Quæ distinctio sumpta est ex Aristotele 7. Ethicorum, ubi cum distinctisset tria circa mores fugienda, vitium, incontinentiam, feritatem; vitio ait opponi virtutem, nempe vulgarem & communiter dictam, continentiam verò incontinentiam; tandem feritati (quæ est status vitii deterrimus & immanis, quo homo in bestiam prope degenerat) virtutem heroicam, quæ siue ob excellentiam operis, siue ob circumstantiam interuenientem, quæ opus reddat difficillimum, erumpit in actum superantem communem modum operandi humanum.

Hæc etiam diuisio non est essentialis, sed duntaxat accidentalis: cum enim sit eadem virtutis communis & heroicæ ratio motiva, eadem item utriusque natura & subiectum, non est unde eas virtutes fecernamus specie, sed sufficit si statu & perfectione accidentaria distinguantur; quo pacto vir à puero perfectione essentiali non differt, sed statu intra eandem speciem vario.

DISPUTATIO IV.

De virtutibus moralibus infusis.

Ad questionem 63. Diui Thomæ.

HVC usque egimus de virtutibus moralibus acquisitis, quæ à ratione naturali dependent, & ex ejus influxu in nobis causantur: nunc disputandum est de aliis virtutibus moralibus, quæ ab aliquo alio altiori principio, scilicet Deo, causantur in nobis, & unà cum gratia habituali infunduntur; ideoque infusæ appellantur: de quibus disserit S. Thomas hic qu. 63. art. 3. & 4.

ARTICVLVS PRIMVS.

An dentur in nobis virtutes morales per se infusæ?

QUOD dentur virtutes aliqua per se infusæ, nempe Theologicæ, fides, spes, & caritas, certum & indubitatum est apud Theologos, ac definitum in Concilio Tridentino sess. 6. cap. 7. his verbis: *In ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Jesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & charitatem.* Unde solum difficultas est & controversia inter Theologos, an præter virtutes Theologicæ, dentur etiam virtutes morales per se infusæ cum gratia sanctificante, & cum ea indissolubiler connexæ, temperantia scilicet, fortitudo, iustitia, & prudentia, quæ ab acquisitis specie & essentialiter distinguantur? Ad cujus evidentiam

Sciendum est, quòd aliqua virtus potest esse infusa dupliciter, vel per se, vel per accidens. Est infusa per se, quando ex propria natura habet ut à solo Deo effectivè producat, quia est ordinis supernaturalis & diuini. Et hoc modo caritas, & alia virtutes Theologicæ, dicuntur per se infusæ, quia à natura nulla sunt indita principia quibus acquirantur. Dicitur autem virtus infusa per accidens, quando ex propria natura habet ut possit per actus nostros acquiri, & tamen per accidens, ex aliqua dispensatione diuina, alicui infunditur: & hoc pacto dicuntur infusæ Primo Parenti, & etiam Christo Domino, virtutes ex genere suo acquisibiles. Prasens ergo difficultas non procedit de virtutibus hoc secundo modo infusis, sed de virtutibus moralibus infusis per se, seu quæ de se, & ex natura sua petunt à Deo infundi. Has enim negant Scotus, & ejus Discipuli; admittunt verò ceteri Theologi, cum S. Thoma hic art. 3. Scoti sententiam, ut erroneam, vel temerariam, aut saltem ut omnino improbabilem, post definitionem Clementis V. in Concilio Viennensi, rejicientes.

